

Kohorttien väliset liikkuvuuserot

Haaste suomalaisen yhteiskunnan avoimuudelle

JANI EROLA

Johdanto

Se, missä määrin lasten asema aikuisuudessa on riippumaton vanhempien asemasta, kertoo yhteiskunnassa vallitsevasta mahdollisuuksien tasa-arvosta. Mahdollisuuksien tasa-arvo on yksi niistä harvoista tasa-arvon muodoista, jonka kaikki tämän päivän merkittävät poliittiset liikkeet hyväksyvät¹. Tämän vuoksi ylisukupolvisen sosiaalisen liikkuvuuden muutos on keskeinen yhteiskunnallinen tasa-arvon indikaattori. Ideaalina on avoin, meritokraattinen yhteiskunta, jossa yksilöiden aseman määräisi ensisijaisesti heidän kykynsä sekä motivaatio tavoitella eri asemia. Mikäli kyvyt jakautuvat tasaisesti eri yhteiskunnallisten ryhmien välillä, pitäisi vanhempien ja lasten välisen aseman välisen korrelaation lähestyä nollaa.

Suomessa ja muissa länsimaissa sosiaalisen liikkuvuuden trendi on toisen maailmansodan jälkeisen ajan ollut pääsääntöisesti kohti lisääntyvää yhteiskunnan avoimuutta (Lipset & Bendix 1959; Pöntinen 1983; Erikson & Goldthorpe 1992; Erola & Moisio 2007). Toisin sanoen vanhempien asema määrää lasten asemaa aikuisuudessa aikaisempaa vähemmän. Keskeisenä poliittisena keinona yhteiskunnan avoimuuden lisäämiseen pidetään koulutusjärjestelmän avoimuuden parantamista. Mitä tasa-arvoisempaa on pääsy etenkin korkeakoulutukseen, sitä suuremmalla todennäköisyydellä vanhempien aseman vaikutus pienenee. (Erikson & Jonsson 1996; Hout & DiPrete 2006).

Sosiaalitieteissä liikkuvuutta on perinteisesti tutkittu niin, että koko yhteiskunnan aikuisvä-

estön luokka-asetat ristiintaulukoidaan heidän vanhempiensa aikuisajan luokka-asettien kanssa. Eri yhteiskunnissa eri aikoina muodostettuja ns. liikkuvuustauluja analysoidaan sen jälkeen sekä absoluuttisia jakaumia tarkastelemalla että *suhteellisen liikkuvuuden* muutosta tilastollisesti arvioimalla. Tilastollisen mallintamisen keinoin toteutettua suhteellisen liikkuvuuden tarkastelua pidetään näistä tarkempana tapana arvioida mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista yhteiskunnassa. Nykyisin luokkaliikkuvuutta tarkastellaan pääasiassa tätä menetelmää käyttäen. Suhteellista liikkuvuutta tarkasteltaessa otetaan huomioon sekä vanhempien että lasten luokkarakenteiden jakaumien muutos arvioitaessa vanhempien ja lasten asemien välisen yhteyden vahvuutta. Analyysit toteutetaan tavallisesti loglineaarisin ja logmultiplikaatiivisin tilastollisin mallein (ks. Pöntinen 1982; Erola & Moisio 2004; Breen 2004a).

Menetelmiä käyttäen on havaittu, että vanhemmistaan poikkeavaan sosiaaliseen asemaan päätyvien määrä sekä asemien välisen suhteellisen yhteyden tilastollista vahvuutta arvioiva ”vaihtuvuus” (*fluidity*) lisääntyy yhteiskunnissa modernisaation myötä tiettyyn pisteeseen saakka. Sen jälkeen kun yhteiskunnat saavuttavat tietyn avoimuuden asteen, liikkuvuudessa pitäisi havaita vain vähän muutoksia. Viime vuosina Suomessa saadut tutkimustulokset liikkuvuudesta ovat hyvin samankaltaisia. Sosiaalinen liikkuvuus on pääsääntöisesti muuttunut kohti kasvavaa yhteiskunnallista avoimuutta. Esimerkiksi 1990-luvun alun lama ei juuri näyttänyt vaikuttavan liikkuvuuteen, vaikka se monin muin mittarein arvioituna lisäsi yhteiskunnallista eriarvoisuutta. (Erola & Moisio 2002 & 2005 & 2007.) Sosiaalinen liikkuvuus on osoittautunut hyvinkin pysyväksi ja jopa omalakisiksi prosessiksi, johon talouden käänteet

1. Poliittinen konsensus kattaa toki vain itse tavoitteen – näkemykset sopivista ja riittävästä keinoista sen sijaan vaihtelevat rajusti.

ja poliittiset suunnanmuutokset vaikuttavat vähän (Goldthorpe & Payne 1986; Hout & DiPrete 2006; Goldthorpe 2007).

Voidaan ajatella, että koska mahdollisuuksien tasa-arvo on koko yhteiskuntaa koskeva luonnehdinta, on sen tasoa arvioitaessa otettava huomioon koko aikuisväestö. Esimerkiksi Richard Breenin (2004b) toimittamassa eurooppalaisessa vertailussa tämä tarkoitti 26–75-vuotiasta väestöä eri yhteiskunnissa eri aikoina. Muutaman vuoden takaisessa artikkelissaan Richard Breen ja Jan O. Jonsson (2007) kuitenkin kyseenalaistivat vallitsevan käytännön. Useimpien liikkuvuustutkijoiden näkemys on, että sosiaalinen asema vakiintuu 35 ikävuoteen mennessä. Tämän jälkeen sosiaalinen asema ei tyypillisesti enää juuri muutu. Ylempään professioluokkaan päässeet parantavat sosiaalista asemaansa edelleen oman luokkansa sisällä, mutta harva enää siirtyy näistä ammateista esimerkiksi vähän erityisosaamista vaativiin teollisuustöihin. Toisaalta 15 vuotta linjalla työskennellyt ei enää koe rakettimaista nousua tehtaansa johtoportaan. Tämä tarkoittaa, että sosiaalisen liikkuvuuden kannalta merkittävät työuran muutokset tapahtuvat varsin varhaisessa vaiheessa.

Suhteellisen yksinkertaisen mekanismin seuraukset silti voivat olla monipolviset. Yksittäisen kohortin kokiessa vahvaa sosiaalista liikkuvuutta nuorempien kohorttien kokema sosiaalinen liikkuvuus voi olla huomattavasti heikompaa etenkin silloin, jos yhteiskunnan luokkarakenteessa ei tapahdu dramaattisia muutoksia. Jos vanhemmat kohortit ehtivät täyttää sosiaalisessa rakenteessa vapautuvat suhteellisen hyväosaiset asemat, ei nuorempien kohorttien sosiaaliselle nousulle (tai laskulle) ole yksinkertaisesti enää tilaa, ellei yhteiskunnan sosiaalinen rakenne samalla muutu voimakkaasti. Näin yhden kohortin voimakas sosiaalinen liikkuvuus voi heikentää muiden kohorttien liikkuvuuden mahdollisuuksia merkittäväällä tavalla. Tarkasteltaessa koko väestöä periodimuutoksena nämä vaikutukset kompensoivat toisensa eivätkä välttämättä tule lainkaan havaituiksi.

Mahdollisuuksien tasa-arvon tavoittelemisen kannalta tällaisen tilanteen havaitseminen on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää – kyse on konkreettisesti siitä, että se, mitä edellinen kohortti työmarkkinoilla saavuttaa, on nuoremmilta kohorteilta pois.

Viime vuoden lopussa Acta Sociologica julkaisemani tutkimuksen “Social Mobility and Education of Finnish cohorts born 1936–1975.

Succeeding While Failing in Equality of Opportunity?” (Erola 2009) perusteella ilmiöllä näyttäisi olevan suuri merkitys sosiaaliselle liikkuvuudelle myös Suomessa. Käyn tässä katsauksessa läpi tutkimukseni päälöydökset. Näkemykseni on, että tutkimus sisältää yhteiskuntapoliittisen haasteen, johon ei ole automaattista ratkaisua, mutta johon vastaaminen olisi ensiarvoisen tärkeä tehtävä sosiaalitieteilijöille.

Miten sosiaalinen liikkuvuus on muuttunut Suomessa?

Sovelsin tutkimuksessani Breenin ja Jonssonin lähestymistapaa, jossa sosiaalisen liikkuvuuden muutosta 1970–2000 tarkastellaan samanaikaisesti sekä kohortti- että periodimuutoksena. Käytin aineistona Tilastokeskuksen eri rekisteriaineistoista kokoamaa Väestörekisterin pitkitäisdataa (ks. Tilastokeskus 2005). Lähestymistavan valinta oli osittain aineiston rakenteen saanelema välttämättömyys. Vuoden 1970 kohdalla oli vanhempien asemaan mahdollista yhdistää vain 25–34-vuotiaat, 1975 kaikki 25–39-vuotiaat, 1980 kaikki 25–44-vuotiaat jne. Toisin sanoen liikkuvuuden ajallisen muutoksen arviointi olisi ollut potentiaalisesti harhaanjohtavaa, jos eri poikkileikkauskohdissa analyysissä mukana olevien kohorttien systemaattista vaihtelua ei olisi kontrolloitu. Vanhimmat analyysieihin mukaan otetut olivat syntyneet 1936, nuorimmat 1975. Kaikista kohorteista on samanaikainen havainto vain vuonna 2000, jolloin aineiston vanhimmat olivat 64-vuotiaita.

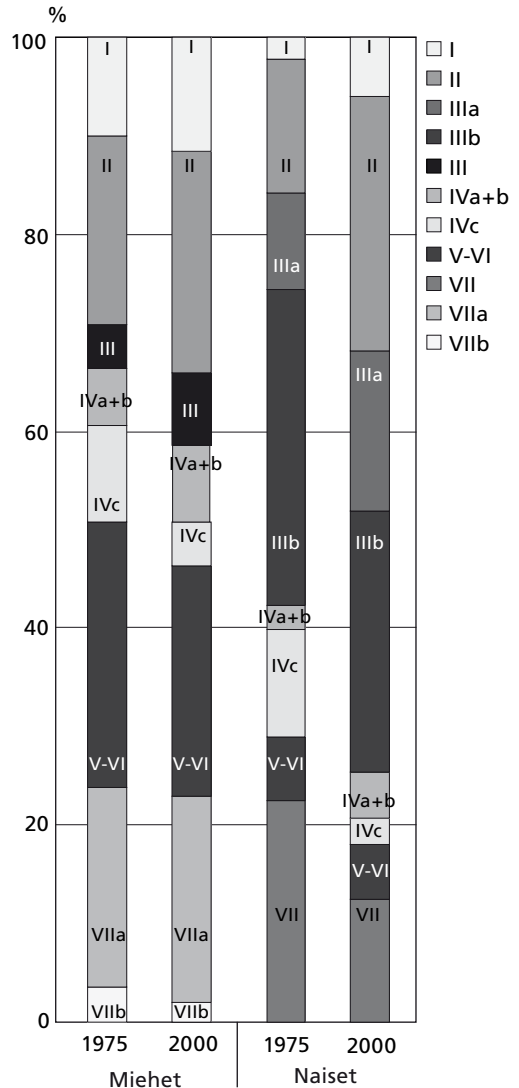
Analyysissä on käytetty ns. Eriksonin-Goldthorpen luokkaluokittelua. Luokka I kattaa *ylemmät professioammatit*, kuten johtajat, ylimmät virkamiehet, lääkärit, tuomarit ja erityisasiantuntijat. Luokka II kattaa *alemmat professioammatit*, kuten yritysten keskijohdon, alemmat virkamiehet ja opettajat. Luokka IIIa kattaa toimistotyöntekijät ja IIIb asiakaspalvelutyöntekijät, miesten analyysissä nämä kaksi luokkaa yhdistetään. Luokka IVab kattaa yksityisyrittäjät, luokka IVc maanviljelijät. Luokka V–VI kattaa ammattitaitoisen työväestön, johon kuuluvat muun muassa ammattitaitoiset hitsarit ja putkimiehet sekä työnjohtajat. Luokka VIIa kattaa muun työväestön, kun taas VII kattaa muun työväestön maataloudessa. Naisilla luokat VII on yhdistetty (luokittelusta tarkemmin ks. Erola 2010).

Absoluuttisen liikkuvuuden muutosta oli vertailukelpoisesti mahdollista tarkastella 35–39-vuotiailla periodilla 1975–2000. Tätä nuorempina luokka-asetat eivät vielä ole vakiintuneet, vanhemmista 1970-luvulta alkavaa aikasarjaa ei sen sijaan ole mahdollista muodostaa. Tarkastellaan ensin kuitenkin vastaavien ikäluokkien luokkarakenteen muutosta. Miesten ja naisten luokkarakenteet vuosina 1975 ja 2000 on esitetty kuviossa 1. Voimme huomata, että miesten luokkarakenne on säilynyt liki muuttumattomana. Naisten kohdalla on havaittavissa selvemmin valkokaulustumista, joskin vuonna 2000 noin viidennes naisista kuului edelleen työväenluokkiin V–VII.

Absoluuttista liikkuvuutta kuvaavat tunnusluvut on esitetty taulukossa 1. Itse absoluuttisella liikkuvuudella viitataan siihen, kuinka suuri osuus päätyy eri luokka-asemaan kuin vanhempansa. Voidaan havaita, että erittäin suuri osa kaikissa kohorteissa päätyy eri luokka-asemaan kuin vanhempansa. Absoluuttisessa liikkuvuudessa oli ikäryhmässä hyvin pieniä kohorttien välisiä eroja. Erot ovat kuitenkin selkeämpiä, kun kiinnitämme huomion ylös- ja alaspäin liikkumiseen (ts. liikkuvuutta luokka-asemien kolmen hierarkkisen tason välillä: I, II ja IV; IIIa, V, VI sekä IIIb, VIIa ja VIIb). Liikkuvuuden painopiste on miehillä muuttunut sosiaalisen aseman ylisukupolvisesta paranemisesta ylös- ja alaspäin liikkuvuuden tasoittumiseen. Naisilla liikkuvuuden painopiste on sen sijaan siirtynyt ylöspäin liikkuvuuteen.

Absoluuttisen liikkuvuuden tarkastelu osoittaa, että vaikka periodimuutos on 1970-luvun jälkeen ollut jopa kohti kasvavaa sosiaalista liikkuvuutta, on kohorttien välinen vaihtelu Suomessakin merkittävä sosiaaliseen liikkuvuuteen liittyvä ilmiö. Tarkastelluista kohorteista viimeisimmät, 1966–75 syntyneet, kokivat 1951–65 syntyneitä vähäisempää sosiaalista liikkuvuutta. Havainto kasvavasta sosiaalisesta liikkuvuudesta perustuukin suurten ikäluokkien korkeaan sosiaaliseen liikkuvuuteen. Muihin eurooppalaisiin yhteiskuntiin verrattuna vertikaalinen liikkuvuus vaikuttaa Suomessa voimakkaalta etenkin siksi, että liikkuvuus vanhempia heikompaan sosiaaliseen asemaan on meillä tavallisempaa kuin muualla.²

2. Kuten spekuloin artikkelissa, saattaa tämä osin johtua aineistojen eroista. Käytössä ollut rekisteriaineisto saattaa kattaa muissa maissa käytettyjä survey-aineistoja paremmin sosiaalisen aseman laskemisen.

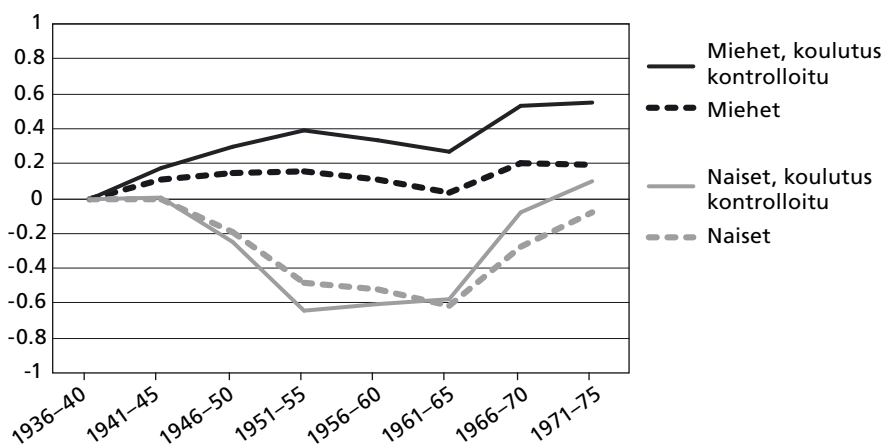

Kuvio 1. Miesten ja naisten luokkarakenteet 35–39-vuotiaina vuosina 1975 ja 2000

Suhteellista liikkuvuutta tarkasteltaessa Suomi vaikutti hyvinkin samalta kuin aiemmissä tutkimuksissa. Liikkuvuus lisääntyy hitaasti viitaten Suomen hitaasti muuttuvan aiempaa avoimemmaksi yhteiskunnaksi. Tarkastelun kohdistaminen kohorttieroihin periodimuutoksen sijaan kuitenkin muuttaa johtopäätöksiä. Kuviossa 2 esitetään suhteellisen liikkuvuuden kohorttimuutos ennen ja jälkeen koulutuksen vaikutuksen vakioinnin. Vanhemman ja lapsen asemien välisen yhteyden voimakkuutta arvioidaan logmuliplikaatiivisen OD-yhteyden muutoksen pe-

Taulukko 1. Sosiaalisen liikkuvuuden absoluuttinen muutos, 35–39-vuotiaat, 1936–1965 syntyneet

	Kohortti						Yhteensä
	1936–40	1941–45	1946–50	1951–55	1956–60	1961–65	
	1975	1980	1985	1990	1995	2000	
Miehet							
Absoluuttinen liikkuvuus	78	77	75	74	74	74	75
Liikkuvuus ylös	36	34	35	32	30	30	32
Liikkuvuus alas	17	19	19	21	23	25	21
Naiset							
Absoluuttinen liikkuvuus	84	86	86	86	85	83	85
Liikkuvuus ylös	22	23	25	27	28	29	26
Liikkuvuus alas	22	22	20	24	23	24	22

Kuvio 2. Suhteellisen liikkuvuuden kohorttimuutos unidiff-assosiaation perusteella, 1936–1975 syntyneet

rusteella (O-origin, tausta; D-destination, kohde). Mitä heikompi vanhemman ja lapsen luokka-aseman välinen yhteys on, sitä pienemmäksi ns. unidiff-assosiaatio tulee suhteessa referenssikohorttiin (Xie 1992; ks. Breen 2004a)³.

3. Unidiff-assosiaatio perustuu suhteellisen liikkuvuuden tilastolliseen mallintamiseen, kun reunajakaumat on kontrolloitu. Unidiff-assosiaatio ei siis kuvaan vanhemman ja lapsen asemien välistä "etäisyyttä". Yhteyden voimakkuuden arvioimiseksi unidiff-assosiaation perustella luokkien ei tarvitse itse asiassa olla missään erityisessä järjestyksessä tai edes samassa järjestyksessä lapsilla ja vanhemmilla. Pääasia on, että järjestys on sama kohorttien välillä.

Tulokset osoittavat, että suhteellisen liikkuvuuden lisääntymisen havaitseminen koko yhteiskunnassa koskee oikeastaan vain vuosina 1941–65 syntyneitä kohortteja. Sen sijaan nuorimpien analyyseissa mukana olleiden kohorttien kohdalla vanhempien aseman merkitys on jälleen kasvanut. Dramaattisimpia muutokset ovat nuorten naisten kohdalla, joilla liikkuvuus välillä lisääntyi huimasti, mutta on 1970-luvulla syntyneiden kohorttien kohdalla vähentynyt aivan yhtä dramaattisesti. Kohorttierot ovat tilastollisessa mielessä paljon periodimuutoksia voimakkaampia. Tämä tarkoittaa, että kohorttierot liikkuvuudessa ovat sosiaalisesti relevantimpi ilmiö

kuin periodimuutos. Vaikka koulutusjärjestelmän avoimuus näyttää pienentävän kohorttien välisiä liikkuvuuseroja – ja vieläpä eniten nuorimpien kohorttien kohdalla, on koulutuksen vaikutus tähän häviävän pieni. Koulutuksen muuttuminen aikaisempaa avoimemmaksi ei juuri muuta kohorttien välisiä eroja suhteellisessa liikkuvuudessa – vaikka se käytännössä selittää täysin periodimuutoksen.

Uudet tuulet mahdollisuuksien tasa-arvon tavoitteluun?

Suomessa ja monessa muussa yhteiskunnassa mahdollisuuksien tasa-arvoa on tavoiteltu pääosin kahta keinoa käyttäen. Ensinnäkin vanhempien taloudellisten resurssien merkitystä koulutukseen osallistumisessa on pyritty vähentämään opintolaina- ja meillä etenkin opintotukijärjestelmän avulla. Näistä jälkimmäinen on mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumisen kannalta ehdottomasti reilumpi mekanismi. Puhtaasti opintolainavetoinen järjestelmä asettaisi opiskelijat sosiaalisen taustansa suhteen hyvin erilaisiin asemiin ja parantaisi erityisesti yksilapsisten sosiaalisesti etuoikeutettujen perheiden jälkikasvun asemaa koulutusmarkkinoilla. Täysin opintolainapohjainen järjestelmä tietysti vielä takaa opiskelumahdollisuudet kaikille, mutta ei kuitenkaan tuota empiiristä tasa-arvoa kovinkaan tehokkaasti niin pitkään, kun tulonsiirrot vanhemmilta opiskelijoille ovat mahdollisia.

Toiseksi korkeakoulutuspaikkojen määrää on kasvatettu. Kun korkeakoulutuspaikkoja on paljon, takaa tämä entistä useammalle pääsyn korkeakoulutukseen. Koulutusekspansio ei välttämättä ole kovinkaan tehokas keino ylisukupolvisen tasa-arvon lisäämiseksi. Se edesauttaa liikkuvuutta vain, jossa samalla valikoituminen korkeakoulutukseen vanhempien sosiaalisen aseman perusteella tasa-arvoistuu. Sen sijaan korkeakoulutuksen raju lisääminen johtaa koulutusinflaatioon – koulutus ei enää välttämättä takaa yhtä suurella todennäköisyydellä hyvää sosiaalista asemaa. Tästä onkin merkkejä useissa eurooppalaisissa yhteiskunnissa (Breen & Luijckx 2004). Analyysieni perusteella merkkejä ilmiöstä löytyy myös Suomessa. Kuitenkin toistaiseksi koulutusinflaatio on ollut niin heikkoa, että koulutusekspansion liikkuvuutta edesauttavat hyödyt ovat olleet suurempia, kuin siitä seuraavan koulutusinflaation aihe-

uttamat haitat.

Koulutustason kasvattamisella on tietenkin myös muita tavoitteita. Suomessa on korostettu etenkin sitä, että yhteiskunnan inhimillisen pääoman kasvu parantaa talouden sekä teknisille ja kaupallisille aloille painotettuna etenkin teollisuuden globaalia kilpailukykyä. Hieman vähemmän teknokraattinen perustelu on se, että harva sukupolvi on valmis hyväksymään ajatuksen, että sen omat lapset koulutettaisiin tietoisesti heikommin kuin se itse.

Nyt saadut tulokset kuitenkin viittaavat siihen, että koulutukseen vaikuttamalla mahdollisuuksien tasa-arvoa on vaikea enää parantaa tehokkaasti. Koulutus on edesauttanut mahdollisuuksien tasa-arvoa myös kohorttien välisiä eroja pienentäen, mutta sen avulla on kaikkea muuta kuin poistettu mahdollisuuksien tasa-arvossa havaittavat erot yhteiskunnassa. Mikäli kohorttien välisiä liikkuvuuseroja halutaan pienentää, myös muita keinoja pitäisi harkita.

Jonkinlaisena vinkkinä siitä, millaisin poliittisin interventioin liikkuvuutta voitaisiin lisätä, voidaan pitää tutkimukseni havaintoa siitä, että kohorttien väliset liikkuvuuserot kulminoituvat eroihin työuran alkuvaiheessa. Tämän vuoksi voidaan olettaa, että erityisesti nuorisotyöttömyyden vaihtelu vaikuttaa merkittäväällä tavalla kohorttien välisten liikkuvuuserojen syntyyn. Jos työura ei käynnistyäkään, ei sen myös voida odottaa kehittyvän.

Työmarkkinoiden keskeinen rooli mahdollisuuksien tasa-arvon tavoittelussa käy parhaiten ilmi naisten liikkuvuudessa havaituista muutoksista. Voidaan ajatella, että naisten kohdalla 1970–1980-luvuilla työmarkkinoille saapuneiden sosiaalisen liikkuvuuden kasvu selittyi hyvillä mahdollisuuksilla työmarkkinoilla sekä naisten työssäkäyntiä tukevilla institutionaalisilla ratkaisuilla, kuten päivähoitojärjestelmän kehittämisellä. Kun työmarkkinatilanne 1990-luvun alussa sitten äkkiä muuttui huonompaan suuntaan, oli liike takaisin heikompaan mahdollisuuksien tasa-arvoon erityisen raju siitä huolimatta, että naisten työssäkäyntiä tukevat hyvinvointi-instituutiot olivat pääosin vielä toiminnassa. Tämä viittaisi siihen, että elleivät työmarkkinat tue merkittäväällä tavalla mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista, muut institutionaaliset keinot saattavat jäädä tehokkuudeltaan auttamattoman torsoiksi.

Lähivuosien muutoksista sosiaalisen liikkuvuuden kannalta keskeisimmäksi saattavatkin muo-

dostua nyt tehtävät eläkepäätökset. Kun eläköitymisen ikärajoja nostetaan hyppäyksittäin jokseenkin ennakoimattomalla määrällä kerrallaan, korostavat ne todennäköisesti kohorttien liikkuvuuseroja nuorimmissa ikäryhmissä. Kun tietyt kohortit eivät poistukaan työmarkkinoilta, ei työmarkkinoille saapuville yhtäkkiä löydy mahdollisuuksia työuralla etenemiselle. Tämä on ongelmallista myös yhteiskunnan inhimillisen pääoman käytön kannalta. Työmarkkinoilta poistuvien koulutustaso ja todennäköisesti myös työn

tuottavuus ovat huomattavasti alhaisempia, kuin sinne saapuvien kohorttien.

Yhteiskunnan avoimuuden kannalta voidaankin pitää erityisen onnettomana, että väestörakenteen vinouden aiheuttamia ongelmia hyvinvointivaltion rahoittamiseen pyritään ratkaisemaan pääosin työmarkkinoiden vanhimpien kohorttien työuraa pidentämällä. Yhteiskuntapolitiittisesti järkevämpi ratkaisu olisi selkeästi siirtää painopistettä työurien pidentämiseen niiden alkupäästä.

KIRJALLISUUS

Breen, Richard: The Comparative Study of Social Mobility. Teoksessa: Breen, Richard (toim.): Social Mobility in Europe. Oxford: Oxford University Press, 2004a

Breen, Richard: Social Mobility in Europe. Oxford: Oxford University Press, 2004b

Breen, Richard & Jonsson, Jan O.: Explaining Change in Social Fluidity: Educational Equalization and Educational Expansion in Twentieth-Century Sweden. *American Journal of Sociology* 112 (2007): 6, 1775–1810

Breen, Richard & Luijckx, Ruud: Conclusions. Teoksessa: Breen, Richard (toim.): Social Mobility in Europe. Oxford: Oxford University Press, 2004

Erikson, Robert & Goldthorpe, John H.: The Constant Flux: Study of Class Mobility in Industrial Societies. Oxford: Clarendon Press, 1992

Erikson, Robert & Jonsson, Jan O.: Can education be equalized? The Swedish case in comparative perspective. Oxford: Westview Press, 1996

Erola, Jani: Social Mobility and Education of Finnish cohorts born 1936–1975. Succeeding While Failing in Equality of Opportunity? *Acta Sociologica* 52 (2009): 4, 307–327

Erola, Jani: Luokkarakenne ja luokkiin samastuminen Suomessa. Teoksessa: Erola, Jani (toim.): Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 2010

Erola, Jani & Moisio, Pasi: Jähmettykö Suomi? Sosiaalinen liikkuvuus ja pitkäaikaistyöttömyys Suomessa 1970–1995. *Sociologia* 39 (2002): 185–199

Erola, Jani & Moisio, Pasi: Rakennemuutos ja sosiaalinen liikkuvuus Suomessa. Teoksessa: Kantola, Ismo & Koskinen, Keijo & Räsänen, Pekka (toim.): Sosiologisia karttalehtiä. III. painos. Tampere: Vastapaino, 2004

Erola, Jani & Moisio, Pasi: The impact of the 1990s economic crisis on social mobility in Finland. Teoksessa: Wilska, Terhi-Anna & Haanpää, Leena (toim.): Lifestyles and social change – Essays in Economic Sociology. Keskustelua ja raportteja 11:2005. Turku: Turku School of Economics, 2005

Erola, Jani & Moisio, Pasi: Social mobility over three generations in Finland 1950–2000. *European Sociological Review* 23 (2007): 2, 169–183

Goldthorpe, John H.: On Sociology. Volume Two: Illustration and Retrospect. II. Vol. 2. Stanford: Stanford University Press, 2007

Goldthorpe, John H. & Payne, Clive: Trends in Inter-generational Class Mobility in England and Wales, 1972–1983. *Sociology* 20 (1986): 1, 1–24

Hout, Michael & DiPrete, Thomas A.: What We Have Learned: RC28's Contributions to Knowledge About Social Stratification. *Research in Social Stratification and Mobility* 24 (2006): 1–20

Lipset, Seymour M. & Bendix, Reinhard: Social Mobility in Industrial Society. Berkeley: University of California Press, 1959

Pöntinen, Seppo: Models and social mobility research: a comparison of some loglinear models of a social mobility matrix. *Quality and Quantity* 16 (1982): 2, 91–107

Pöntinen, Seppo: Social Mobility and Social Structure. A Comparison of Scandinavian Countries. *Commentationes Scientiarum Socialium* 20 1983. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 1983

Tilastokeskus: Väestön taloudellinen toiminta 1950–2000. Helsinki: Tilastokeskus, 2005

Xie, Yu: The Log-Multiplicative Layer Effect Model for Comparing Mobility Tables. *American Sociological Review* 57 (1992): 3, 380–395.